

УДК 330.131:635.934

Лесік І.М.

Миколаївський державний аграрний університет

## **СТРУКТУРА ВИРОБНИЦТВА ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ В КОНКУРЕНТНИХ УМОВАХ**

Досліджено сучасний стан виробництва овочевої продукції, як важливої економічної категорії. Розглянуто проблемні аспекти сегментів суспільного відтворення, визначено необхідність формування конструктивні заходів щодо задоволення потреб споживачів.

Ключові слова: овочі, ринок, попит, пропозиція.

Lesik I.

## **STRUCTURE OF PRODUCTION AND IMPLEMENTATION VEGETABLE PRODUCTION IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT**

Investigated the current state of commodity production, vegetable production as an important economic categories. Considered problematic aspects of all segments of social reproduction, offered constructive measures to address the needs of consumers.

Key words: vegetables, trade resources, demand, supply.

Лесик И.Н.

## **СТРУКТУРА ПРОИЗВОДСТВА И РЕАЛИЗАЦИИ ОВОЩНОЙ ПРОДУКЦИИ В КОНКУРЕНТНЫХ УСЛОВИЯХ**

Исследовано современное состояние производства овощной продукции, как важной экономической категории. Рассмотрены проблемные аспекты всех сегментов общественного воспроизводства, определена необходимость формирования конструктивных мер по удовлетворению потребностей потребителей.

Ключевые слова: овощи, рынок, спрос, предложение.

**Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.** В ринкових умовах процес формування стабільної економіки охоплює діяльність суб'єктів господарювання пов'язану із просуванням продукції від виробника до споживача, ефективна співпраця яких безпосередньо має сприяти отриманню позитивного фінансового результату і водночас насиченості споживчого ринку якісними товарами. Тому розробка дієвих

механізмів формування та ефективного функціонування овочепродуктового підкомплексу в цілому нададуть можливість товаровиробникам забезпечити належний рівень споживання овочевої продукції у необхідному обсязі.

**Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.** Наукове обґрунтування розвитку та підвищення економічної ефективності овочівництва досліджували відомі вітчизняні і зарубіжні вчені: М. І. Баканов, В. Я. Мессель-Веселяк, Л. П. Ноговіцина, В. А. Полторака, К. І. Яковенко. Однак і на сьогодні даний напрямок залишається предметом багатьох досліджень науковців через низку дискусійних питань що потребують вивчення і вдосконалення.

**Цілі статті.** Метою дослідження є вивчення основних підходів щодо структури виробництва овочевої продукції задоволення потреб споживання, насиченості ринку товарною продукцією та його перерозподіл в умовах конкуренції, пошук механізмів обмеження впливу негативних чинників.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.** Реалії активних ринкових перетворень, що набирають дедалі більших темпів в Україні, глибоко змінюють усю систему відносин між державою і підприємствами, підприємствами і споживачами їхньої продукції та послуг, не дозволяють сумніватись у важливості й актуальності маркетингових досліджень. Вони стають усе масовішими та всеосяжнішими за переходу економіки від «ринку продавця» до «ринку споживача» [1].

Рівень насиченості споживчого ринку формується попитом. В Україні попит на продукцію овочівництва та продукти її переробки формуються під впливом багатьох факторів, серед яких основними є такі:

- «демографічні (чисельність населення, вікова структура, смаки споживачів тощо). В Україні закріпилася стійка тенденція до зменшення чисельності населення та погіршення його вікової структури, що, безумовно, впливає на місткість овочевого ринку, зокрема зумовлює його звуження;

- вартісні (рівень платоспроможності населення та ціни на продукцію). Зауважимо, що за сучасних обставин ціни на свіжу овочеву продукцію є досить високі для споживачів і разом з тим низькі для ефективного відтворення виробництва. Як наслідок, спостерігається значне переважання темпів зниження попиту на овочеву продукцію над

темпами зниження її пропозиції;

- якісні (якісна продукція, яка відповідає вимогам стандартів, є конкурентоспроможною на ринку)» [2].

Ринок овочевої продукції доцільно виділити як окремий, самостійний. Підставою для цього слугують загальні обсяги виробленої продукції та стала участь у виробництві всіх регіонів України [3] (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво овочів (усі категорії господарств, тис т)

Роки	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна / область	5821,3	7295,0	8058,0	6835,2	7965,1	8341,0	8122,4
АР Крим	185,5	127,9	160,3	210,0	286,1	398,4	398,7
Вінницька	196,2	292,8	317,8	230,8	318,2	302,7	310,9
Волинська	110,6	215,2	232,9	253,1	233,8	245,5	248,7
Дніпропетровська	433,0	493,9	525,1	469,3	541,2	554,5	560,3
Донецька	444,5	474,6	532,7	453,8	413,1	431,1	415,5
Житомирська	194,5	203,1	218,7	190,1	210,6	210,0	209,4
Закарпатська	123,3	217,6	226,5	235,0	239,5	244,2	245,9
Запорізька	230,9	298,5	367,4	237,1	279,4	257,8	281,8
Івано-Франківська	133,9	127,3	126,3	123,3	106,6	118,8	122,1
Кіївська	295,2	401,6	458,9	439,3	513,4	461,0	454,9
Кіровоградська	212,7	269,1	253,1	163,8	247,4	233,6	218,4
Луганська	249,0	278,3	341,1	231,3	310,6	275,2	257,2
Львівська	268,6	379,6	402,6	432,4	422,3	412,0	411,9
Миколаївська	174,1	266,7	297,2	151,6	274,4	334,2	354,1
Одеська	301,0	525,7	569,4	241,0	486,4	482,6	473,6
Полтавська	199,3	350,0	409,0	399,0	377,3	427,4	405,6
Рівненська	133,6	171,4	188,6	170,5	218,5	215,7	216,5
Сумська	137,7	139,8	205,5	178,3	136,6	191,0	153,7
Тернопільська	140,0	145,2	161,1	170,2	205,7	188,3	193,5
Харківська	415,7	522,9	537,2	544,8	509,4	488,4	464,5
Херсонська	421,5	526,1	621,8	499,9	696,7	910,6	841,5
Хмельницька	155,2	225,4	210,0	195,8	213,1	220,7	208,8
Черкаська	344,2	295,8	315,6	225,0	296,5	329,7	281,2
Чернівецька	146,2	184,5	186,4	196,1	190,2	208,6	219,0
Чернігівська	174,9	162,0	192,8	193,7	238,1	199,0	174,7

Джерело: дані Держкомстату України [4].

Досліджуючи показники табл. 1 можна простежити рівень виробництва овочевої продукції по усіх категорія господарств, який в середньому по Україні постійно зростає. Виключенням є 2010 рік. Так

відносно 2009 р. його обсяг зменшився на 2,6%, але по відношенню до всіх попередніх років, цей показник є домінуючим (8122,4 тис т). Передові позиції в складі виробленої продукції займає Херсонська область, їй належить в структурі виробництва овочів найкращий результат, що перевищує показник Івано-Франківської області (122,1 – найменший) майже в 7 разів. Розглянемо зміни, що відбулися у всіх категоріях господарств відносно рівня виробництва овочів, та їх частку в загальному обсязі виробленої продукції які відображенні в табл. 2.

Таблиця 2

Виробництво овочів за категоріями господарств, тис т

Категорії господарств	Роки						
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усі категорії гос-в	5821,3	7295,0	8058,0	6835,2	7965,1	8341,0	8122,4
Питома вага, %	100 <sup>1</sup>	100	100	100	100	100	100
	100 <sup>2</sup>	100	100	100	100	100	100
С/г під-ва, всього	986,3	780,7	974,2	713,4	1108,6	1120,0	964,0
Питома вага, %	16,9	10,7	12,1	10,4	13,9	13,4	11,9
	100	100	100	100	100	100	100
з них: с/г під-ва	903,7	624,6	750,3	545,2	832,7	896,3	752,0
Питома вага, %	15,5	8,6	9,3	8,0	10,4	10,7	9,3
	91,6	80,0	77,0	76,4	75,1	80,0	78,0
Фермерські гос-ва	82,6	156,1	223,9	168,2	275,9	223,7	212,0
Питома вага, %	1,4	2,4	2,8	2,5	3,5	2,8	2,6
	8,4	20,0	23,0	23,6	24,9	20,0	22,0
Особисті сел. гос-ва	4835,0	6514,3	7083,8	6121,8	6856,5	7221,0	7158,0
Питома вага, %	83,1	89,3	87,9	79,6	86,1	86,6	88,1
	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: дані Держкомстату України [4], власні розрахунки.

<sup>1</sup> – питома вага в загальному виробництві;

<sup>2</sup> – питома вага форм господарювання.

Особливо високі темпи росту загального обсягу овочевої продукції спостерігаються у 2009 р., які збільшилися порівняно з 2005 р. на 43,3%. Сільськогосподарським підприємствам належить найбільша частка виробництва у 2008 р. (1108,6 тис т), яка відносно 2005 р. зросла на 12,4%. В цілому рівень інтенсивності виробництва найвищий в особистих селянських господарствах, їм належить найбільша питома вага в загальній структурі виробленої продукції. Так у 2010 р. ними було вирощено 88,1%, тоді як сільськогосподарськими підприємствами – 9,3% а фермерськими лише 2,6% від загального обсягу виробленої продукції.

Зростання рівня виробництва в контексті розвитку валеології (науки про здоров'я людини) має відображати позитивні тенденції, так наряду із інтенсифікацією виробництва зростатиме і рівень споживання, відносно задоволення однієї з насущних потреб людини – в раціональному харчуванні. Розглянемо (табл. 3) рівень та структуру споживання овочів по регіонах України.

Таблиця 3

Споживання овочів та баштанних продовольчих (на 1 особу за рік, кг)

Роки	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	101,7	120,2	126,7	118,4	129,2	137,1	143,5
АР Крим	75,8	84,8	90,9	100,1	106,5	121,5	131,0
Вінницька	85,5	126,0	129,9	113,2	139,3	142,5	151,3
Волинська	80,7	110,7	116,8	117,0	130,6	135,3	145,6
Дніпропетровська	111,1	139,2	144,7	132,0	143,9	148,9	153,7
Донецька	107,7	130,5	135,0	130,8	138,4	149,1	150,7
Житомирська	104,2	115,2	121,2	107,8	116,3	122,1	131,6
Закарпатська	68,3	102,8	110,6	116,1	115,7	122,2	128,9
Запорізька	123,2	135,2	142,8	129,5	139,0	144,3	157,7
Івано-Франківська	72,3	83,7	90,4	91,9	91,3	92,9	100,2
Київська	100,6	114,7	120,1	108,5	122,3	131,4	139,8
Кіровоградська	160,9	150,0	150,8	134,7	147,9	153,5	160,0
Луганська	83,2	113,0	116,3	104,8	123,6	123,1	123,5
Львівська	84,4	119,6	126,8	127,1	128,4	121,9	126,1
Миколаївська	106,5	122,4	126,2	123,0	123,6	137,7	148,3
Одеська	89,5	118,8	130,6	98,5	140,5	140,0	147,6
Полтавська	129,6	140,8	149,8	129,6	134,8	167,5	172,2
Рівненська	82,3	94,7	100,5	100,5	105,3	120,6	129,8
Сумська	96,5	118,2	128,8	120,8	117,0	146,3	150,7
Тернопільська	87,6	99,4	109,3	111,9	116,9	121,8	129,8
Харківська	90,8	103,6	110,5	101,3	116,2	137,5	140,9
Херсонська	175,4	170,0	170,9	165,8	182,4	183,2	185,3
Хмельницька	85,5	106,2	116,0	112,8	107,4	118,3	120,9
Черкаська	147,6	141,5	156,1	147,1	151,8	153,2	166,2
Чернівецька	98,3	138,1	145,5	132,3	133,6	138,4	150,5
Чернігівська	141,1	139,0	145,7	140,6	161,9	157,4	165,9

Джерело: дані Держкомстату України [4].

За наведеними даними (табл. 2.) споживання овочевих та баштанних продовольчих культур зросло з 101,7 кг на одну особу у 2000 р. до 143,5 кг у 2010 р. Досліджувані показники 2010 р. показали що

середня величина спожитої продукції на душу населення, яка становила 143,5 кг, має значні коливання по областях України. В загальній структурі рівень споживання по 14 областям перевищує показник по Україні, у 9 областях спостерігається показник нижче рекомендованих норм споживання, найменший серед яких у Івано-Франківській області (100,2 кг). Розглянемо далі структуру реалізації овочів у табл. 4.

Таблиця 4

Реалізація овочів сільськогосподарськими підприємствами, тис т

Роки	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	535,7	397,5	413,2	430,5	550,6	807,1	646,0
АР Крим	42,8	26,2	26,2	33,2	26,6	31,0	27,2
Вінницька	10,2	6,0	6,9	6,5	8,9	8,0	7,5
Волинська	3,6	2,8	2,5	6,1	7,4	8,5	6,0
Дніпропетровська	37,5	23,4	26,1	30,2	28,6	39,0	33,0
Донецька	83,7	38,4	37,9	37,2	31,9	41,3	33,4
Житомирська	4,9	2,5	3,6	3,6	6,4	7,6	5,4
Закарпатська	1,5	1,5	1,3	1,5	3,6	2,4	1,7
Запорізька	16,3	11,5	13,6	12,6	11,6	20,0	13,8
Івано-Франківська	5,5	4,3	4,7	4,9	4,7	4,9	4,2
Київська	46,4	47,7	48,9	54,1	49,4	48,1	42,1
Кіровоградська	7,2	3,8	4,6	4,2	3,8	4,6	4,7
Луганська	25,8	3,4	3,1	3,7	4,5	5,9	4,5
Львівська	4,3	5,6	6,4	7,7	10,7	12,1	13,1
Миколаївська	24,2	35,7	42,4	33,4	75,9	139,9	138,1
Одеська	44,2	47,9	38,6	43,7	50,1	92,0	58,3
Полтавська	6,4	1,4	1,4	0,9	1,5	1,7	1,8
Рівненська	5,8	6,7	5,4	5,9	5,9	6,1	8,4
Сумська	6,3	4,7	4,1	5,4	4,7	3,9	3,3
Тернопільська	4,1	4,2	5,6	8,9	8,0	5,2	6,6
Харківська	26,2	14,2	16,1	14,3	18,1	18,5	17,3
Херсонська	90,5	81,2	84,3	75,7	139,7	253,9	173,7
Хмельницька	9,4	2,2	2,0	3,9	4,4	3,0	3,9
Черкаська	19,8	16,2	23,6	28,1	40,6	44,4	34,2
Чернівецька	2,9	1,0	0,7	1,2	0,6	0,6	0,5
Чернігівська	6,2	5,0	3,2	3,6	3,0	3,6	2,3

Джерело: дані Держкомстату України [4, с. 293]

Досліджуючи наведені дані (табл. 4) можна відзначити про наявність негативних чинників у реалізації продукції, що зумовлюють

стримування функціонування ринку овочевої продукції. В цілому ефективність овочівництва залежить безпосередньо від вибору альтернативного варіанта використання виробленої продукції до яких можна віднести найоптимальніший – комплексну переробку сировини. Слід відмітити, що у більшості випадків стосовно інтенсифікації виробництва простежується тенденція: чим вищий рівень виробництва, тим вищий рівень споживання продукції на душу населення. Також необхідно зазначити, що на величину рівня споживання в окремих областях суттєво впливає вивезення товарної продукції за межі області та ввезення її із інших областей та регіонів. За останні роки відбулися суттєві зміни в процесі виробництва та споживання овочевої продукції. Зростання обсягів виробництва пояснюється попитом на даний вид продукції а відповідно підвищення рівня споживання можна характеризувати як задоволення потреб через достатній обсяг реалізованої продукції.

**Висновки.** Створення нових якісно відмінних міжгалузевих відносин у овочепродуктовому підкомплексі, об'єднання виробників овочевої продукції із заготівельними, переробними та торгівельними підприємствами ринкової інфраструктури можливе і економічно виправдане за умов формування вертикальних інтеграційних об'єднань [5]. Дотримання орієнтовного розвитку овочівництва та переробної галузі можливо за умов створення правових, фінансових і організаційних засад для забезпечення збільшення обсягів виробництва продукції овочівництва шляхом залучення інвестицій в умовах сприятливого зовнішнього середовища та надання державної підтримки.

1. Полторак В. А. Маркетингові дослідження: [навч. посібн.] / В.А.Полторак. – К.: Центр навч. л-ри, 2003. – 387 с.
2. Сало І.А. Теоретичні аспекти економічного механізму формування ринку ягідної продукції в Україні / І.А.Сало // Вісник ХНАУ. – 2004. – №9. – С. 209–212.
3. Яковенко К.І. Особливості розвитку товарного овочівництва в умовах перехідної економіки / К.І.Яковенко, В.П.Рудь // Економіка АПК. – 2001. – №2. – С. 90–94.
4. Україна в цифрах 2010 / Стат. Зб.: [за ред. О.Г. Осауленка] // Держаний комітет статистики. – Київ, 2011. – 252 с.
5. Борисенко А. Развитие оптовой торговли плодоовощной продукции на основе зарубежного опыта / А.Борисенко // Межд. сельскохоз. журн. – 2007. – №2. – С. 26–30.